

Chomać-Klimek, Regina

III Międzynarodowe Sympozjum ICOHTEC

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 19/1, 187-189

1974

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Olszewski, prof. Kamilla Mrozowska, dr Stanisław Czarniecki, mgr inż. Jakub Chojnacki, dr Bohdan Jaczewski, prof. Waldemar Voisé i mgr Piotr Rutkowski — niektóre z tych osób parokrotnie.

W. R.

III MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM ICOHTEC

W dniach 27 VIII — 1 IX 1973 w Jabłonie koło Warszawy odbyło się międzynarodowe sympozjum na temat *Industrializacja i nowoczesna technika w rolniczych krajach Europy Środkowej i Południowej (1850—1918)*. Spotkanie to zorganizowane zostało przez Komitet Nauk Historycznych PAN, Komitet Historii Nauki i Techniki PAN, Uniwersytet Warszawski oraz Komitet Międzynarodowej Współpracy w Zakresie Historii Techniki (International Cooperation in the History of Technology Committee)¹, Consiglio Nazionale delle Ricerche in Italia i grupę czechosłowacką ICOHTEC współdziałającą z Czechosłowacką Akademią Nauk.

Sympozjum w Jabłonie było trzecim z kolei spotkaniem naukowców z różnych krajów organizowanym pod auspicjami ICOHTEC². Podobnie jak dwa poprzednie miało ono charakter interdyscyplinarny. Wzięło w nim udział 68 historyków techniki i historyków gospodarczych z Berlina Zachodniego, Czechosłowacji, Francji, Holandii, Japonii, Kanady, Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Polski, Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Włoch, Węgier i Związku Radzieckiego.

Liczna grupa polska, na czele z prof. E. Olszewskim (przewodniczącym ICOHTEC) i prof. I. Pietrzak-Pawłowską (która kierowała przygotowaniem do sympozjum i jego organizacją), reprezentowała wiele placówek naukowych z różnych ośrodków kraju: z Warszawy, Krakowa, Poznania, Wrocławia, Łodzi, Katowic. Stosunkowo licznie uczestniczyła w sympozjum grupa naukowców włoskich pod przewodnictwem prof. L. Bulferetti oraz prof. C. Maccagni. Na czele czteroosobowej delegacji Czechosłowackiej stał prof. J. Purš, członek rzeczywisty Czechosłowackiej Akademii Nauk. Związek Radziecki reprezentowali: prof. S. W. Szuchardin (wiceprzewodniczący ICOHTEC), doc. A. P. Ratkina z Instytutu Historii Przyrodoznawstwa i Techniki Akademii Nauk ZSRR oraz prof. W. I. Bowykin, zastępca dyrektora Instytutu Historii Akademii Nauk ZSRR. Z Węgier przybył G. Ranki, wicedyrektor Instytutu Historii Węgierskiej Akademii Nauk. Tak więc kraje Europy Środkowej i Południowej posiadały na sympozjum dość liczną reprezentację.

Na obrady przybył także ze Stanów Zjednoczonych prof. M. Kranzberg (drugi wiceprzewodniczący ICOHTEC) oraz z Francji prof. M. Daumas — sekretarz generalny tej organizacji.

Warto podkreślić, że również referaty przedstawicieli historii techniki i przemysłu z Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Kanady, Francji, Japonii i Berlina Zachodniego dotyczyły w sposób bezpośredni lub pośredni problemów industrializacji krajów rolniczych Europy Środkowej i Południowej, głównie w aspek-

¹ Por. informację o powołaniu tego komitetu w nrze 1/1969 „Kwartalnika” s. 217—218.

² Por. informacje o poprzednich sympozjach ICOHTEC w „Kwartalniku” nrzy: 1/1971 s. 208 i 2/1972 s. 428—429 oraz w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej”, ser. D, z. 6, 1971 s. 109—115.

cie transferu techniki i form organizacyjno-ekonomicznych przemysłu z krajów wysoko rozwiniętych pod względem gospodarczym.

Tematyka obrad sympozjum koncentrowała się wokół następujących zagadnień: 1) Problemy metodologiczne badań nad industrializacją i rewolucją techniczną; 2) Fazy industrializacji w aspektach technicznych i ekonomicznych; 3) Problem tzw. drugiej rewolucji technicznej; modernizacja urządzeń energetycznych; 4) Struktura nowoczesnych przedsiębiorstw przemysłowych: techniczno-produkcyjna i ekonomiczna; kapitały inwestycyjne krajowe i obce; 5) Ewolucja struktur społecznych; siła robocza i migracje zarobkowe, kadry techniczne i ich kształcenie; 6) Geografia przemysłowa krajów i regionów Europy Środkowej i Południowej.

Zagadnienia metodologiczne poruszane były bądź szerzej i odrębnie (referaty: M. Daumas'a, I. Pietrzak-Pawłowskiej, M. Kranzberga, W. Rusińskiego, F. Crouzet'a, M. Calegari i I. Gottlieba) bądź okazjonalnie w niektórych innych wystąpieniach. Generalne różnice w stanowiskach badawczych dotyczyły nie tylko stosowania względnie niestosowania metodologii marksistowskiej, ale także odmiennych metod badawczych specyficznych np. dla historyków techniki i historyków gospodarczych.

Poczyniono istotne postępy w zakresie modelowego badania procesów industrializacji, transferu techniki z krajów wysokoprzemysłowych do opóźnionych oraz analizy statystycznej faz industrializacji i mierzenia asynchronizacji rozwoju przemysłowego poszczególnych krajów, a także odnośnie typów industrializacji. Jak wykazały badania, okres wdrażania postępu technicznego w krajach inicjujących był znacznie dłuższy niż w krajach adaptujących. W dyskusji podkreślano, że warunki geograficzne, historyczne i polityczne determinowały wybór wzorca industrializacji, który zresztą był zazwyczaj modyfikowany (G. Ranki, S. M. Eddie, J. Pazdur, I. Pietrzak-Pawłowska.). Wybór wzorca przemysłowego i jego przystosowywanie do warunków miejscowych decydowały o fazach industrializacji oraz o ich asynchronizacji w poszczególnych krajach i regionach. Nowatorską metodę mierzenia asynchronizacji rewolucji technicznej w przemyśle i transporcie opracował J. Purš³.

Dużo uwagi poświęcono tzw. drugiej rewolucji przemysłowej, koncentrując się głównie na sprawie źródeł energii elektrycznej i modernizacji urządzeń elektrycznych. Poważny wkład do badań nad tymi zagadnieniami wnieśli historycy włoscy — L. Bulferetti i P. Bolchini, Czech — J. Vaniš oraz Polak — J. Łukasiewicz. Podjęli oni także próbę przedstawienia etapów zastosowania energii elektrycznej do celów przemysłowych. Produkcja i zastosowanie energii elektrycznej określa w przemyśle tzw. drugą rewolucję, która w rolniczych krajach Europy Środkowej i Południowej zbiegała się z finałem tzw. pierwszej rewolucji mechanicznej.

Następny kompleks zagadnień poruszanych na sympozjum dotyczył oddziaływania nowoczesnej techniki na system techniczno-produkcyjny i społeczny w krajach uprzemysławiających się. Stwierdzono, że centralizacja kapitałów i koncentracja produkcji umożliwiały względnie szybkie wdrażanie nowych osiągnięć technicznych oraz rozwiązań technologicznych (wystąpienia S. W. Szuchardina, A. P. Ratkiny i K. Vadkeryovej). Dominującą pozycję w strukturze przedsiębiorstw w końcu XIX stulecia zajęły spółki akcyjne (referaty i komunikaty na ten temat wygłosili: G. Casarino, J. Fijałek, W. Puś, G. Chicco, M. Marchetti, S. Pianciola-Mobiglia, M. S. Rollandi). Jednokierunkowy napływ kapitału inwestycyjnego

³ Purš jest autorem monografii *Průmyslova revoluce. Vývoj pojmu a koncepce*. Praha 1973 s. 733.

z krajów wysokoprzemysłowych do opóźnionych w rozwoju powodował również jednokierunkowy w zasadzie odpływ zysków (głosy W. I. Bowykina i A. Jezierskiego). O ile wiązanie się kapitału obcego z miejscowym przynosiło na ogół korzyści to niektóre zagraniczne inwestycje w krajach bardzo zacofanych kończyły się niepowodzeniem (S. M. Eddie).

Duże zainteresowanie uczestników sympozjum wzbudziły referaty na temat przemian struktur społecznych, migracji zarobkowych i kadr technicznych (wygłosili je: W. Długoborski, S. Michalkiewicz, J. Śmiałowski, P. Hapák). W dyskusji wskazano, że stopień uprzemysłowienia krajów Europy Środkowej i Południowej decydował o ruchach migracyjnych wewnątrz kraju oraz o emigracji do krajów innych, a nawet na inne kontynenty. Na pograniczach etnicznych występowała korelacja między strukturą społeczno-zawodową i narodowościową (Z. Kwaśny, A. Zarnowska). Podkreślano dużą zależność postępu technicznego od podaży siły roboczej (C. Locaita, J. Bieniarzówna). Zastosowanie nowoczesnej techniki oddziaływało na warunki pracy i jej wyniki ekonomiczne.

Ostatni dzień obrad poświęcono analizie zmian rozmieszczenia ośrodków przemysłowych. Referenci włoscy (G. Dematteis, G. Lusso, M. Quaini) zaprezentowali kartogramy, przedstawiające koncentrację przemysłu na północy Włoch. W historycznym rozwoju tego kraju pogłębiło się zróżnicowanie gospodarcze i społeczne. Geografowie polscy — A. Kukliński i S. Misztal wystąpili z ważnym referatem metodologicznym, który stał się podstawą do interesującej konfrontacji poglądów. W dyskusji wskazywano na konieczność uwzględniania — w dalszych badaniach — specyfiki rozwoju gospodarczego państw, w skład których wchodziły omawiane regiony czy okręgi przemysłowe. Podkreślano także istnienie trudności wynikających ze zmienności granic historycznych (L. Schofer, A. Jezierski). Na zakończenie obrad przedstawione zostały komunikaty omawiające powiązania procesów urbanizacyjnych z industrializacją na przykładzie aglomeracji warszawskiej (M. Nietyksza, W. Pruss).

Dorobek sympozjum w Jabłonnie został wysoko oceniony przez sekretarza generalnego ICOHTEC — prof. M. Daumas'a; będzie ono miało poważne znaczenie dla dalszych badań nad przekształcaniem się w XX w. krajów opóźnionych pod względem technicznym w kraje rozwinięte. Wymiana poglądów między historykami techniki a historykami gospodarczymi, którzy zajmują się tymi samymi zagadnieniami, lecz w różnych aspektach, okazała się bardzo pożyteczna. Materiały z sympozjum ogłoszone zostaną drukiem przez Consiglio Nazionale delle Ricerche in Italia.

W czasie trwania sympozjum, w dniu 30 sierpnia, odbyło się pod przewodnictwem prof. E. Olszewskiego posiedzenie Komitetu Wykonawczego ICOHTEC. Postanowiono na nim zorganizować podczas XIV Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki w Tokio, następne sympozjum ICOHTEC na temat przekształcania się krajów nieinicjujących w inicjujące postęp techniczny. Prawidłowości tych przemian mają zostać ukazane przede wszystkim na przykładach Stanów Zjednoczonych i Niemiec w XIX w. oraz Związku Radzieckiego i Japonii w XX w.

Obok kontynuacji dotychczasowej współpracy z historykami gospodarczymi, uczestnicy zebrania uznali za wskazane rozpoczęcie — pod patronatem ICOHTEC — nowych kierunków badań z zakresu historii techniki. Na wniosek prof. C. Macagni postanowiono podjąć starania zmierzające do utworzenia międzynarodowego czasopisma naukowego ICOHTEC, które ukazywałoby się dwa razy w roku. Zamieszczane w nim prace byłyby publikowane w językach oficjalnych Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki oraz w języku włoskim.